

ביאורים

החטא גורם לאדם לתחושת ריחוק מהעולם ומעצמו ובכך מסב לו כאב והרגשת אפסיות. יש לכך שני הסברים, הראשון פסיכולוגי-חיצוני והשני אלוהי-פנימי. ההסבר הראשון הוא שאדם חוטא כדי למלא את צרכיו האישיים, הוא חושב על עצמו בלבד ואינו דואג כלל לזולתו. דפוס התנהגות כזה מוליד אישיות סגורה ומוליד ניתוק רגשי הגורם לכאב תמידי. ההסבר השני הוא העמוק יותר, שהכאב מגיע משום שהאדם עובר על רצון ה' במעשה החטא. כל הטוב שבעולם מתגלה בהתנהלות של ההשפעה האלוהית, וחטא גורם לנתק בחיבור הטבעי לבריאה אלוהית זו.

הנתק הנפשי שיכול להיווצר לאדם בשל החטא נובע ממקום רע. לרוב התהליכים בעולם יש שורש טוב אך עקב סטייה מהדרך הם מתגלים בצורה רעה, אולם יש גם תהליכים שהשורש שלהם רקוב כי הנביעה שממנה הם ניזונים היא ממקור רע. השורש של הניתוק מהחיים הוא בהסתכלות הפסימית על העולם, הרואה בכל דבר את הצד הרע והמכוער שלו, והיא זו שגורמת לאדם להסתכל על עצמו באופן שלילי. החטא גורם לאדם להתרחק מהקב"ה, והתרחקות זו גוררת איתה הסתכלות פסימית של האדם ביחס לעצמו וביחס לחברה סביבו. אדם שרואה שחורות בכל דבר אינו מאמין ביכולתו להתעלות וגם אינו בוטח בקב"ה. הוא אינו מקווה לעתיד טוב יותר ולכן גם אינו מנסה להשתנות. זו טעות הרסנית שהחטא יכול להטמיע באדם. אדם כזה יכול לפתח גם סוג של ציניות, או חיפוש אחר דברי צחוק שיבריחו אותו מהמחשבות הקודרות שהוא מצוי בהן. אך האמת היא שזו בריחה, החוטא מרגיש בתת מודע שהוא נמצא במצב רע, של ניתוק רגשי מעצמו ומהעולם, ולכן הוא מחפש דבר מה שיפיג את הכאב. אך זו אינה התמודדות עם הבעיה ולכן הוא לא יחוש שמחה אמיתית, אדם כזה שרוי בעצבות ובבדידות. התוופה לניתוק הרגשי היא התיקון שבא באמצעות תשובה אמיתית.

הרחבות

יסוד החטא - המרידה בה'

מיסודו של החטא. הרב פילבר מבאר - "מעשה החטא הוא עצם החטא, אך יסודו של החטא הוא אי הציות למלכו של עולם" (ביאורים ומקורות לאורות התשובה, פרק ח הערה 13).

מהי עין רעה?

רעי-העין אשר העולם פלו נראה להם בצבע פל כף שחר. המשנה באבות אומרת שאדם צריך לדבוק במידת העין הטובה ולהתרחק ממידת העין הרעה (אבות ב, ט). ביאר הרמב"ם שיעין טובה היא הסתפקות האדם במה שיש לו, ולעומת זאת העין הרעה היא "הקטנת הדברים", היינו, שכל מה שיש לו נראה "קטן" בעיניו, ומתוך כך הוא לא מסתפק במה שיש לו [פירוש המשניות שם]. כך גם אותם רעי עין שהרב קוק מדבר עליהם, הם אינם רואים את גודל הטוב האלוהי, אלא עסוקים רק בלקטר על החסרונות שבעולם.

נשמת האדם טהורה

והרשעה השרויה בעמק הנשמה. לכאורה יש להקשות שכן אנו אומרים "נשמה שנתת בי טהורה היא" [תפילת "אלהי נשמה" בברכות השחר], אם כן כיצד הרב קוק אומר שיש רשעה בנשמה? ניתן לבאר שהרב קוק לא מדבר כאן על הנשמה האלוהית שבאדם שהיא אכן טהורה, אלא על כוח רשעה פנימי שיש באדם והוא היצר הרע (ועיין בספר ביאורים ומקורות לאורות התשובה של הרב פילבר, שמבאר באופן שונה).

שאלות לדין

א. מהם הנזקים הבאים מאותה "עין רעה" על כל המציאות?

ב. מהי משמעות דברי הרב קוק שהעצבות "אוכלת את הרוח ואת הבשר"?

לרפואת גדעון בן ציפורה

ג. פל חטא מדאיב את הלב, מפני שהוא סותר את האחדות שבין האישיית הפרטית עם פל ההויה פלה, ומתרפא הוא רק על ידי תשובה, שאורח עליו בה אור השפעה העליון של האידאליית אשר להנות המציאות, ובזה חוזרת ההשונה הפללית וההתאמה לההויה להופיע בתוכו, ושב ורפא לו. אמנם יסוד הצער איננו מעצם החטא בלבדו כי אם מיסודו של החטא* ומתכן מהלך הנפש, שצנעטה הפוך מסדר הישנות, האזרות באור הישר האלהי בכל המצוי המארגן באחדות וכוון מעלה.

ומפני זה, אותם אשר נפשמ רעה מיסודה, ושרש החטאים פלם מנח בדעותיהם, רעי העין בשאיפתם ותכונת לבבם, הנם רעי-העין אשר העולם פלו נראה להם בצבע פל כף שחר* עד אין תכלית. הם הם המתרעמים על העולם ועל החיים, בעלי עציבו דטחול*, אשר לעגם מפל ההויה הוא שחוק הכסיל, אשר לא ידע להבין כי "טוב ד' לכל".

ד. מה הוא מקור הרגזה של רשעים, מהו הקצף על העולם פלו, מה הוא יסוד העצבות הפורה, האוכלת את הרוח ואת הנפש, הממלאת ארס את החיים, המצוים אצלם, מהיכן מקור משחת זה נמשך? בבטחון פנימי ברור אנו משיבים על זה: מקור הרשעה פל זה נובע, "מנשעים יצא רשע". חפשי הוא הרצון, ולהיות גבור וכן חורין אמתי באו החיים, והרשעה השרויה בעמק הנשמה*, כשהרצון איננו חפץ לעזבה, הרי היא סותרת את המשקל השונה של החיים, את היחש הישר שיש לנשמתו של האדם עם פל ההויה פלה בכללותה ובפרטיותה, והרוס ההרמוניה - מכאובים רבים הוא מסבב, וכשהוא חודר אל הרוח, עצומים יסוריו שהם מתגלים בצורה של זועה, של קצפון, של חצפא, של קלון ויאוש. ולזאת קוראים הם הצדיקים אנשי הטוב והחסד, אנשי האשר של החיים, אל הרשעים האמללים: באו וחי, "שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו", התענוג על טוב ד' וראו חיים של ענג ושל אורה, של שלום ושל שלות השקט, של בטחון ושל פבד, כטל מאת ד', כרביבים עלי עשב".

האידאליית אשר להנות המציאות - המקור העליון של המציאות, שהוא תכלית ומגמת כל המציאות. מיסודו של החטא - התפיסה שהביאה לחטא. הפוך מסדר הישנות - שונה ומנוגד לסדר המציאות האחדותית. ומפני זה - משום שיסוד החטא מנותק מהמציאות ומנוגד לה. עציבו דטחול - עצבות המיוחסת, לפי ספר הזוהר, להשפעתו היתירה של הטחול בגוף האדם [הערת הרב צבי יהודה קוק]. בעמק הנשמה - בעומק האישיות. כשהרצון איננו חפץ לעזבה - האדם איננו רוצה לעזוב את דרך הרשע. המשקל השונה - האיזון. וכשהוא חודר אל הרוח - כאשר הרשעות והרס ההרמוניה חודרים ומשפיעים על תפיסת העולם.